

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Камелия Ханчева**, хабилитирана по професионално направление 3.2 Психология, Софийски Университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, катедра Обща, експериментална, развитийна и здравна психология за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност "професор" в професионално направление 3.2. Психология, Магистърски факултет, департамент „Когнитивна наука и психология“, обявен в ДВ бр. 87/17.10.2023 г., с кандидат доц. д-р Елена Петрова Андонова. Рецензията е изготвена в съответствие със заповед № 3-РК-50/30.11.2023г., на Ректора на НБУ за назначаване на научно жури (НЖ) и определяне на рецензенти на първото заседание на НЖ.

I. Изследователска дейност и резултати.

1. Оценка на монографичния труд, на научните и научно-приложните приноси на автора. Монографичният труд на доц. д-р Елена Андонова, "Ранно езиково развитие. Граматика", представлява категоричен принос в област – пресечна точка на психолингвистика и психология на развитието. Изследването задълбочава разбирането на ранното детско когнитивно и психосоциално развитие. Книгата предлага изчерпателен преглед на контекста, целите, методите, анализите и заключенията на научните изследвания в тази област и представя собствено лонгитюдно изследване, като подчертава значителното влияние, което езиковото развитие има върху разбирането ни за ранното детско развитие, през ключовите изследователски въпроси, свързани с генетичната епистемология. Авторката представя методологията и резултатите от дългогодишна работа върху нова методика за ранното езиково развитие на български деца. Важно е да се подчертае, че тази книга се различава от предишни изследвания в областта, тъй като използва по-голяма извадка от деца, което позволява да се извлекат по-обективни тенденции в развитието на езика при българските деца. Целите на монографията са ясно формулирани, книгата включва обширен обзор на теоретичните подходи към усвояването на граматиката, представляващи приносен момент в систематизирането на теоретичното познание. Обзорът на чуждестранни изследвания и анализи на данни допълват разбирането за граматичното развитие на българските деца. Като разглежда хипотезата за неразделността на лексиката и граматиката, книгата се ангажира с фундаментални теоретични дебати в областта, докато

нейните междуезикови и межкултурни сравнения предлагат ценни прозрения за универсалността и променливостта на процесите на усвояване на езика. Практико-приложният принос на изследването е в разработената и адаптирана за български социо-културен и езиков контекст методология, позволяваща провеждането на скрининг на детското развитие и изработване на програми и насоки за езиковото обучение в ранна възраст. Потенциалните ползи от инструмента ВЕРБА-2, са в неговите доказани дискриминативни способности и чувствителност към развитийните промени и индивидуалните различия в усвояването на граматични конструкции и развитието на уменията за съчетаване на думи в изкази както при невротипични, така и при деца с невродивергентни особености. В духа на съвременните социо-лингвистични и културно-антропологични изследвания са отчетени и анализирани фактори от социо-културната среда, като социо-икономическия статус на семейството. Монографията е приносна в приложен аспект - разработването на нов методологичен инструмент, както и в теоретичен план - откритията относно връзката между лексикалното и граматичното развитие са централни в теоретичното разбиране на процеса на езиково усвояване. Текстът не само обогатява разбирането за езиковото развитие на българските деца, но и предоставя ценни насоки за бъдещи изследвания в тази област. „Ранно езиково развитие: Граматика“ е забележителен принос в областта на психолингвистиката и психология на развитието с ценни прозрения за сложността на процесите на ранно усвояване на езика. Неговите методологични иновации, теоретични обобщения и емпирични открития го правят незаменим ресурс както за изследователи, практики, така и за преподаватели.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации

За периода 2004 до 2022 г. Елена Андонова има 10 англоезични публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация. Повечето от тях са от последните 7 години, при 3 от тях е първи или единствен автор, а за публикациите в съавторство е автор водещ емпиричното изследване. В реферирани и индексирани издания има публикувана и една студия на италиантски език от 2019 г. Статиите и докладите, публикувани в списания с научно рецензиране са 19 на брой от 2014 до 2023 г. В съдържателен аспект през последните три десетилетия, Елена Андонова изследва психологическите познавателни механизми на езиковата информация, фокусирайки се първоначално върху лексикалната и синтактична информация при

възрастни. Нейните търсения в областта се променят и развиват с времето, преминавайки към изследване на ранното езиково развитие при децата. В областта на ранното езиково развитие, Андонова е постигнала значителен напредък, създавайки инструментариум с добри психометрични качества, което позволява изследване на ранното езиково развитие в български условия. Нейните изследвания включват анализи на траекторията и етапите на лексикалното и граматичното развитие, както и межкултурни и междуезикови сравнения. Тя разработва методи за събиране, транскрибиране и анализ на данни за общуване на детеродител, които отразяват специфичните характеристики на българските условия.

В допълнение към изследванията в областта на езиковото развитие, доц. Андонова внася важни приноси и в други области на детското развитие. Тя разработва инструменти за изследване на академичната мотивация на учениците и участва в изследвания на практиката на психологична оценка на развитието в ранна възраст. Нейното изследване на нуждите на семействата на деца с разстройство от аутистичния спектър е от значение за разбирането и подпомагането на тези семейства. В областта на пространствената комуникация и познание, доц. Андонова провежда оригинални експериментални изследвания, които разкриват връзката между общуването и пространственото познание. Нейните изследвания допринасят за разбирането на процесите на обработка на пространствена информация в рамките на реални ситуации на диалог и разкриват важни връзки между езиковите схеми и стратегии и успешното изпълнение на задачи. Изследователският почерк на Елена Андонова се характеризира с оригиналност и комплексност, прилагайки подход, позволяващ по-детайлно разбиране на механизмите зад взаимодействието между езиковите и когнитивните процеси при обработката на езикова информация.

В обобщение може да се твърди, че работата на доц. д-р Елена Андонова представлява значим принос за психолингвистиката, като разкрива важни връзки между езиковите структури и когнитивните процеси, като същевременно подчертава влиянието на културни и преживелищни фактори върху езиковата обработка. Нейните изследвания откриват нови перспективи за разбиране на взаимодействието между езика и когнитивните процеси и предоставят ценни научни данни за допълнителни изследвания в тази област. Доц. д-р Елена Андонова е изявен учен, чиито приноси в областта на детското развитие и психолингвистиката са от съществено значение за научната общност и практиката в сферата на образованието и развитието на децата.

3. Цитиране от други автори.

Доц. Андонова има над 37 цитирания в издания реферирани в SCOPUS и десетки други позовавания и цитирания в научни публикации.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката.

Скалата за езиково развитие на деца на 36-42 месечна възраст, приложена в Скрининг-теста за тригодишни деца, представлява инструмент със значително приложение в образователната система. Този инструмент не само помага за ранното откриване на евентуални затруднения в езиковото развитие на децата, но и предоставя база за индивидуализирано и целенасочено обучение и подкрепа. Широкото приложение на този тест в мрежата на ОДЗ на Министерството на образованието и науката е ясен индикатор за неговата значимост и признание от страна на образователната общност. Също така, инструментът за измерване на мотивацията за учене, който се прилага в инициативите на Фондация "Заедно в час" и други български училища, представлява важен ресурс за разбиране и подпомагане на мотивацията на учениците. Приложението на този инструмент в училищата дава възможност за индивидуализирано съпровождане на учениците, което води до по-добри образователни резултати и развитие на личността.

В заключение, резултатите от изследователските и творческите проекти, както и тяхното практическо приложение в образователната среда, са от изключително значение за подобряване на качеството на образованието и развитието на децата. Тези инструменти не само предоставят ценни данни, но и допринасят за създаването на по-добри условия за обучение и развитие на младите хора в българското образование.

II. Учебна и преподавателска дейност.

1. Аудиторна и извън-аудиторна заетост, работа в "MOODLE – НБУ", осигуряване на студентски практики и стажове, работа със студенти и докторанти.

Всички курсове, създадени и водени от Елена Андонова са с разработен пълен комплект авторски материали в "Moodle НБУ" и непрекъснато се обновяват.

Доц. Андонова е ръководител на двама успешно защитил докторант – единият ръководен самостоятелно, другият в съ-ръководство. Работата с докторанти на Елена Андонова продължава и в момента. Тя е научен ръководител и на множество дипломанти за тяхната

бакалавърска теза – петима за последните 7 години и петима магистри от МП Психология на развитието. За последните пет години е участвала в над 40 комисии за държавни изпити. Доц. Елена Андонова проявява изключителна активност и ангажираност в организирането на научни и образователни събития както в рамките на НБУ, така и извън него. Нейните значими постижения и усилия в тези области са от решаващо значение за развитието на университета и за академичната общност. Тя е инициатор, председател на Организационния комитет и член на Програмния комитет на три издания на националната конференция "Ранно детско развитие: наука и практика" (2016, 2019, 2022). Нейната активност в този контекст е от особено значение за научната и практическата общност в областта на развитието на детето и образованието. Елена Андонова е директор и организатор на 10 издания на международната лятна школа по когнитивна наука в периода 2013-2023 г., с което допринася значително за обогатяването на академичния опит и развитието на научната мрежа на университета.

Друг аспект на нейната дейност включва създаването и развитието на научен колектив и школа. Тук следва да бъдат отбелязани три важни постижения: 1) създаване на изследователска област, 2) въвеждане на нова, уникална за България, методология за изследване на ранното езиково развитие и 3) нова за България изследователска област - Пространствено познание и комуникация. По тези три нови области, доц. Андонова е осъществявала научно ръководство и развитието на кадри през серия от проекти с външно финансиране, като и съвместни изследователски дейности и практики на студенти и докторанти. Тези постижения засилват профила на НБУ като научен център и са от изключително значение за развитието на академичната общност.

Доц. Андонова е активна в съвместната работа със студенти в изследователски проекти. Нейното участие и насърчаване на студентите да се включат в такива проекти допринася значително за тяхното академично развитие и мотивация. Доказателство за това са съвместните публикации от конференцията на световното дружество по когнитивна наука, от други национални конгресни представяния, публикации в реферирани в SCOPUS издания и публикации в български научни списания.

Елена Андонова е изключително активна фигура в научната и образователна сфера както в рамките на НБУ, така и извън него. Нейните значими постижения и усилия са от решаващо значение за развитието на университета и за научната общност в България.

2. Работа с Еразъм-студенти.

Доц. д-р Елена Андонова е автор и титуляр на множество аудиторни и извънаудиторни/тренингови англоезични курсове в бакалавърска (PSYE104, PSYE315, PSYE405, PSYE114) и магистърска програма (COGM101, COGM016, COGM911). Това са курсове, избирани от Еразъм студенти, в които те биват включвани като равноправни участници в обучителния процес на НБУ.

3. Оценки от анкетите на студентите.

Доц. д-р Елена Андонова е получила средната оценка от студентските анкети за удовлетвореност на студентите от курс и преподавател за последните десет семестъра 4,36 (от макс 5.00) по информация от директора на Центъра за качество и оценяване. Това е категорично положителна оценка, индиректно показателна за добрия баланс на интелектуално предизвикателство, практически умения и приложимост на предлаганите курсове.

III. Административна и обществена дейност.

1. Участие в колективни органи на управление на НБУ.

Доц. д-р Елена Андонова е активен участник в различни управленски органи и комисии на НБУ. Участието като член на Комисия "Фонд учебни програми" към Магистърския факултет МФ и на комисията по акредитация на МФ демонстрират нейната ангажираност с усъвършенстването на учебните програми и качеството на образованието в университета.

Членството във Факултетния съвет на МФ и в Академичния съвет на НБУ, както и участието в Програмния съвет, подчертават важна роля на доц. Андонова в процеса на вземане на стратегически и административни решения в университета. Като директор на магистърски програми и ръководител на Изследователския център по когнитивна наука, ясно показват лидерски качества и организационни умения. Нейните усилия за развитие на магистърските програми и научния потенциал на университета са ценни за институцията и за студентите. Ръководството ѝ на Департамент "Когнитивна наука и психология" в периода 2016-2020 г. е важен принос за организацията и функционирането на факултета.

2. Обществена активност.

Впечатляващи са постиженията на доц д-р Елена Андонова в развитието и разпространението на идеите от когнитивната наука през различни национални и международни организации и асоциации. Членството ѝ в две от най-престижните

организации в областта на когнитивната наука - Cognitive Science Society и European Society for Cognitive Psychology, ясно свидетелства за професионализъм и признание в общността на когнитивните учени. В продължение на шест години тя е в управителния съвет на Световното дружество по когнитивна наука, отговорна позиция, подчертаваща нейната ангажираност и влиятелна роля в развитието на областта. Като част от популяризирането на научните идеи пред специализирана и по-широка общност, Елена Андонова изнася публични лекции по покана в престижни университети и институции в Европа, включително Института по обща лингвистика в Берлин, Университетите в Лион и Тренто, Макс-Планк института в Наймеген и Виенския университет. Тези лекции представляват не само възможност за споделяне на знания и научни открития, но и за установяване на международни научни контакти и сътрудничество и представляват безспорно свидетелство за признание на експертност и авторитет в областта. Публичната лекция на доц. Андонова в НБУ, 2022г., на тема "Ранното езиково развитие в семеен и социален контекст" е показателна за ангажираността с развитието на образованието и обществото, както и за способност да представя сложни научни концепции по начин ангажиращ аудиторията.

3. Привличане на студенти в програмата.

Доц. д-р Елена Андонова има активна роля в създаването на успешно стартирала нова програма и в участието си в проект, който е привлякъл значителни външни средства за НБУ. Доц. Андонова е основен двигател в създаването на бакалавърска програма по Психология на английски език. Участието в тази инициатива, съвместно с колегите от департамента, не само демонстрира голямото ѝ ангажиране и безспорна компетентност в развитие на обучителни програми на чужд език, но и подчертава нейната способност да създава новаторски образователни програми, които привличат чуждестранни студенти. Участието в оформянето на документацията на програмата и в нейното представяне в брошура на английски език свидетелства за професионализъм и ангажираност към качествено образование, както и за способност да комуникира ефективно с различни аудитории.

Доц. Андонова участва в проект, финансиран по Пета рамкова спогодба, EUROCOG. Привличането на значителни външни средства в размер на 250 000 EUR е внушително постижение и свидетелства за високата професионална компетентност на всички участници. Проект от такъв мащаб не само засилва репутацията на институцията, но и допринася за развитието на научната общност и науката като цяло.

IV. Лични впечатления от кандидата.

Като част от професионалната общност, занимаваща се с ранно детско развитие имам преки впечатления от конферентни изяви и научни публикации на доц. Андонова. Присъствието ѝ на научни форуми е гаранция за ползотворен обмен на идеи, жива дискусия и обогатяване на перспективите. Като част от редакционна колегия съм имала възможност да се запозная с научни текстове, впечатляващи със своята информативност, прецизност на изказа и коректност на интерпретирането на данните.

V. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата.

Няма

Заключение: Научните постижения на доц. д-р Елена Андонова са впечатляващи и свидетелстват за нейния висок професионализъм, ангажираност и възможност да постига изключителни резултати в областта на академичната дейност и научните изследвания. Тя е безкомпромисен изследовател и диалогичен партньор, свързващ различни области от научното познание и превеждащ на езика на практиката най-новите достижения на високата теория. Активната ѝ позиция и участие в административното управление на академичната институция и обществения резонанс на научно-изследователската ѝ дейност допринася за развитието на образованието и науката в България.

С категорично положителна оценка за академичната дейност на кандидата в конкурс за заемане на академичната длъжност "професор" в професионално направление 3.2. Психология, Магистърски факултет, департамент „Когнитивна наука и психология“, предлагам доц. д-р Елена Андонова да бъде допусната до избор от академичния съвет.

София, 10 февруари 2024 г.

ПОДПИС:

/доц. д-р Камелия Ханчева/